

EU-dom ændrer grundlaget for forsikringspræmier og -ydelser til mænd og kvinder

1. Introduktion

Den 1. marts 2011 traf EU-Domstolen afgørelse i en sag om forsikringsydelser indbragt for Domstolen af Belgien. Dommen kaldes "Test-Achats dommen"¹. EU-Domstolen slog i dommen fast, at forskelsbehandling af mænd og kvinder ved beregning af forsikringspræmier og -ydelser skal være slut den 21. december 2012.

Sagen startede ved den belgiske forfatningsdomstol, hvor den belgiske forbrugerorganisation Association belge des Consommateurs Test-Achats ASB (benævnt Test-Achats) og nogle borgere havde anlagt sag mod den belgiske stat.

Test-Achats' påstand gik på, at et direktiv fra 2004 om ligebehandling af mænd og kvinder i forbindelse med levering af varer og tjenesteydelser² og den belgiske gennemførelseslov stred mod retten til ligebehandling mellem mænd og kvinder. Direktivet indeholdt en mulighed for at undtage fra ligebehandling mellem kønnene i forsikringspræmier og -ydelser.

Det konkrete spørgsmål til EU-Domstolen var, om undtagelsesmuligheden i direktivet og i den belgiske lov var i strid med EU-rettens princip om ligebehandling af mænd og kvinder, jf. artikel 6, stk. 2 i TEU.³

2. Direktivet om ligebehandling (2004/113/EF)

Formålet med direktivet er at bekæmpe forskelsbehandling på grund af køn i forbindelse med levering af varer og tjenesteydelser inden for forsikring og pension, jf. betragtning nr. 15.

I direktivets præambel fremgår det klart, at et sådant mål bedst kan opnås ved hjælp af fællesskabslovgivning, der omfatter alle EU-landene.

Direktivet omfatter både direkte og indirekte forskelsbehandling på grund af køn.

Direktivets princip om ligebehandling i forbindelse med forsikring og pension bliver slået fast i artikel 5, stk. 1 med følgende ordlyd:

¹ C-236/09 Association Belge des Consommateurs Test-Achats ASBL m.fl. mod Conseil des ministres

² Rådets direktiv 2004/113/EF af 13. december 2005 om gennemførelse af princippet om ligebehandling af mænd og kvinder i forbindelse med adgang til og levering af varer og tjenesteydelser.

³ Traktaten om den Europæiske Union, artikel 6, stk. 2: "Unionen respekterer de grundlæggende rettigheder, således som de garanteres ved den europæiske konvention til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder, undertegnet i Rom den 4. november 1950, og således som de følger af medlemsstaternes fælles forfatningsmæssige traditioner, som generelle principper for fællesskabsretten."

”Medlemsstaterne skal sikre, at anvendelse af køn som en faktor ved beregning af præmier og ydelser i forbindelse med forsikring og lignende finansielle ydelser i alle nye kontrakter, der senest er indgået efter den 21. december 2007, ikke fører til forskelle i enkeltpersoners præmier og ydelser.”

Reglen er en hovedregel i direktivet, idet artikel 5, stk. 2 hjemler en mulighed for at gøre undtagelse fra hovedreglen:

”Uanset stk. 1 kan medlemsstaterne inden den 21. december 2007 beslutte at tillade forholdsmæssigt afpassede forskelle i enkeltpersoners præmier og ydelser, hvis anvendelsen af køn er en afgørende faktor ved risikovurderingen, der er baseret på relevante og nøjagtige aktuarmæssige og statistiske data.”

Undtagelsen er formuleret klart, og der er ikke nogen tvivl om, at det er lovligt at undtage fra hovedreglen. At gøre brug af undtagelsen er betinget af, at det enkelte EU-land skal underrette Kommissionen herom og sørge for at de data, som anvendes i risikovurderingen er nøjagtige og ajourførte. Derudover fastsætter direktivet, at efter en periode på 5 år fra den 21. december 2007 skal EU-landet tage sin beslutning om at undtage op til revision på baggrund af en rapport udarbejdet af Kommissionen.

Direktivet nævner ikke noget om, at undtagelsen skal bringes ud af kraft på noget bestemt tidspunkt. Det er der ikke lovgivet om i direktivet.

3. EU-Domstolens afgørelse i Test-Achats sagen

3.1 Gennemgang af dommen

Domstolen starter med at henvise til Traktatens artikel 6, stk. 2 om grundlæggende rettigheder, der også er henvist til i direktivets præambel. Dernæst inddrager Domstolen bestemmelser i EU's Charter om grundlæggende rettigheder⁴, nærmere bestemt artikel 21 og 23, der omhandler ikke-forskelsbehandling henholdsvis ligestilling mellem kvinder og mænd.

Domstolen går videre med at identificere artikler i Traktaten, der understøtter retten til ligebehandling af mænd og kvinder. Domstolen henviser bl.a. til artikel 19, stk. 1:

”Artikel 19: Foranstaltninger mod forskelsbehandling pga. køn, race, etnisk oprindelse m.v.

1. Med forbehold af traktaternes øvrige bestemmelser og inden for rammerne af de beføjelser, som traktaterne tillægger Unionen, kan Rådet, der træffer afgørelse efter en særlig lovgivningsprocedure og efter Europa-Parlamentets godkendelse, træffe hensigtsmæssige foranstaltninger til at bekæmpe forskelsbehandling på grund af

⁴ Den Europæiske Unions Charter om grundlæggende rettigheder. Chartret har samme juridiske værdi som Traktaterne.

køn, race eller etnisk oprindelse, religion eller tro, handicap, alder eller seksuel orientering.”

Med artikel 19 får Rådet en bemyndigelse til at tilstræbe at fjerne uligheder og fremme ligestilling mellem mænd og kvinder.

Domstolen bemærker med henvisning til artikel 8⁵ i TEUF, at det er EU-lovgiver, der bestemmer tidspunktet for, hvornår denne skal gribe ind under hensyn til udviklingen i de økonomiske og sociale forhold i Unionen, jf. dommens præmis 19.

Videre bemærker Domstolen, at det er i den sammenhæng, at EU-lovgiveren (her Rådet) har bestemt, at de forskelle i præmier og ydelser, som følger af anvendelse af køn som en faktor ved beregningen heraf, skal afskaffes senest den 21. december 2007.

Som en fravigelse fra den hovedregel fremhæver Domstolen undtagelsen i direktivets artikel 5, stk. 2.

Domstolen bemærker i præmis 28, at ifølge sin faste praksis indebærer det generelle ligebehandlingsprincip, at ensartede situationer ikke må behandles forskelligt og forskellige situationer ikke må behandles ens, medmindre forskelsbehandlingen er objektivt begrundet.

Situationernes sammenlignelighed skal ifølge Domstolen vurderes i lyset af indholdet af og formålet med den EU-retsakt, der er tale om. Domstolen henviser til, at formålet med direktivet er, at der ikke må ske forskelsbehandling af mænd og kvinder ved forsikringspræmier og –ydelser, hvilket bør være det bærende i sagen. Domstolen lægger til grund, at direktivet er baseret på en forudsætning om, at kvinders og mænds situationer for så vidt angår forsikringspræmier og –ydelser er sammenlignelige.

Det fører Domstolen til at konstatere, at der med undtagelsen i direktivet foreligger en risiko for, at forskelsbehandling tillades i EU-retten, og at det bliver på ubestemt tid.

Domstolen fastslår, at en sådan bestemmelse er i strid med virkeliggørelsen af målet om ligebehandling af mænd og kvinder, som både fremgår af direktivet og af Chartrets artikel 21 og 23.

Dommens resultat er, at direktivbestemmelsen i artikel 5, stk. 2 er ugyldig efter udløbet af en passende overgangsperiode, som Domstolen sætter til den 21. december 2012.

3.2 Vurdering af dommen

EU-Domstolen går i sin dom systematisk til værks og går igennem de relevante retsfor skrifter i rækkefølge. Domstolen hæver spørgsmålet op til en afvejning af på

⁵ Artikel 8: ”Fremme af ligestilling mellem kønnene. I alle sine aktiviteter tilstræber Unionen at fjerne uligheder og fremme ligestilling mellem mænd og kvinder.”

den ene side målet med Traktatens artikel 6, stk. 2 og Chartret om grundlæggende rettigheder, og på den anden side den direktivfastlagte undtagelsesmulighed.

Ved sin afvejning vælger Domstolen at hæfte sig ved, at det er EU-lovgiverens pligt at fjerne uligheder og fremme ligestilling samt beslutte hvornår undtagelsesbestemmelsen sættes ud af kraft, da den ikke er tidsbegrænset. Domstolen vælger så at sige "at reparere" på den manglende stillingtagen i direktivet til, hvor længe medlemsstaterne har mulighed for at undtage fra hovedreglen om ligebehandling af køn.

Domstolen vælger med sin henvisning til Traktatens grundlæggende rettigheder en formålsfortolkning, der tager udgangspunkt i Traktatens højere mål og ikke i det enkelte direktivs ordlyd.

Samtidig vælger Domstolen at løse sagen med det samme frem for at lade de lovgivende EU-organer løse spørgsmålet ved en ændring eller præcisering af direktivet.

4. EU-dommens betydning

4.1 Generelt

Mange EU-lande, herunder Danmark har valgt at gøre brug af undtagelsesmuligheden i direktivet.

Test-Achats dommen betyder, at alle EU-lande, der i deres lovgivning har indført undtagelsen skal foretage en lovændring, således at loven er i overensstemmelse med dommen. Danmark har foretaget de fornødne lovgivningsmæssige ændringer ved vedtagelse af et lovforslag på området⁶.

Med Test-Achats dommen må der fra den 21. december 2012 ikke længere tegnes forsikringer eller pensionsordninger, som indebærer en kønsmæssig forskelsbehandling i forhold til forsikringspræmier og -ydelser.

4.2 De berørte selskaber

Livsforsikringsselskaber og tværgående pensionskasser, som udbyder arbejdsmarkedspensionsordninger vil ikke blive berørt særligt af dommens nye krav om ligebehandling, idet det for disse pensionsordninger i forvejen ikke er tilladt at forskelsbehandle på grund af køn, jf. lov om ligebehandling af mænd og kvinder i forbindelse med forsikring, pension og lignende finansielle tjenesteydelser.

Skadesforsikringer vil blive berørt af kravet om ligebehandling.

Dommen vil også berøre de selskaber, som udbyder andre ordninger end arbejdsmarkedspensionsordninger f.eks. i form af privattegnede pensionsordninger.

⁶ LF 87/01/2012 Forslag til lov om ændring af lov om finansiell virksomhed, lov om værdipapirhandel m.v., lov om betalingstjenester og elektroniske penge og forskellige andre love.

4.3 Skadesforsikring

Selve forsikringsidéen er gammel og kan spores tilbage til Antikken. Idéen er, at en privat person indgår en aftale med et selskab om, at dette vil udligne et eventuelt økonomisk tab, som kunden måtte lide. For denne risiko betaler kunden en forsikringspræmie.

For både selskabet og dets kunder vil det normalt være en fordel at samle risici med henblik på at dele dem mellem alle forsikringstagere.

Forsikringsselskabernes ydelser medfører behov for at indsamle omfattende statistik over hændelser og skader. Det indsamlede statistiske materiale kan så benyttes til at beregne risikoen for en hændelse, hvilket igen fører til beregning af størrelsen på præmien.

Skadesforsikringsselskaber anvender også en række faktorer som baggrund for beregning af deres præmier. Dette kaldes for tarifiering. Der er en tendens til, at der indsamles stadig mere statistisk materiale med henblik på at fastsætte præmier ud fra et større antal faktorer – også kaldet mikrotarifiering.

Et eksempel på faktorer som anvendes til tarifieringen for en bilforsikring kunne være forsikringstagerens køn, bilmærke og model, postnummer m.v.

Tarifieringen for skadesforsikringsselskaber er ikke underlagt det samme regler om tilsyn som for livsforsikringsselskaber, da der ikke er fastsat regulering omkring indholdet i det såkaldte tekniske grundlag. Det tekniske grundlag vil beskrive tarifieringen for de forskellige produkter, som et selskab udbyder. Tilsynet med skadesforsikringsselskaber er således primært et solvenstilsyn samt tilsyn med anvendte reserveringsmetoder til at fastsætte hensættelser.

4.3.1 Dommens betydning for en skadesforsikring

Dommens indvirkning ses bedst ved at udvælge et produkt som en bilforsikring, hvor kunden betaler en forud fastsat præmie, der til gengæld giver dækning i tilfælde af en skade.

For bilforsikringer har forsikringsselskaberne typisk differentieret mellem kvinder og mænd ved deres beregning af præmie og ydelse. Statistisk set har det været veldokumenteret, at unge mænd har flere skader end kvinder i samme aldersgruppe, og derfor ofte betalte 20 procent mere for en bilforsikring. Med dommen vil der ikke længere være mulighed for at inddrage forsikringstagerens køn i beregningen af forsikringspræmien. Priserne for en bilforsikring for en kvinde og en mand må ikke afvige på grund af deres køn. Det kan betyde, at bilforsikringerne bliver sat ned for mænd, og op for kvinder, således at de rammer det samme niveau.

Test-Achats dommen eliminerer dog ikke helt muligheden for, at forsikringsselskaber indirekte kan skele lidt til forsikringstagerens køn.

Hvis man ser på dommens ordlyd i præmis 28 om at "det generelle ligebehandlingsprincip indebærer, at ensartede situationer ikke må behandles forskelligt og forskellige situationer ikke behandles ens", må man konkludere, at brugen af køn som faktor kun er ulovlig i de tilfælde, hvor mænds og kvinders situation er sammenlignelig. Det medfører, at det fortsat vil være muligt at inddrage andre risikovurderingsfaktorer som f.eks. alder, sundhedstilstand, religion, handicap, da disse ikke er reguleret på EU-niveau. Styrken af en risikofaktor som helbred vil oftest afhænge af hvilket køn, der er tale om, således at det alligevel i praksis vil føre til differentiering mellem køn, idet visse sygdomme er oftere forekommende hos det ene køn eller det andet.

Det vil således fortsat være tilladt at differentiere forsikringspræmien for en bilforsikring efter f.eks. bilens motorstørrelse – vel vidende at mænd ofte køber biler med større motorer.

4.4. Livs- og pensionsforsikringer

I lighed med det generelle forsikringsprincip beskrevet herover, udnytter livsforsikringsselskaber og tværgående pensionskasser også, at samling af flere risici er til fordel for både kunde og selskab.

Livsforsikringsselskaber og tværgående pensionskasser anvender et teknisk grundlag, som bl.a. fastsætter sammenhængen mellem præmier og ydelser.

I lov om finansiel virksomhed §§ 20 og 21⁷ er der regler om livsforsikringers tekniske grundlag. Det tekniske grundlag, som livsforsikringsselskaber baserer deres virksomhed på, skal anmeldes til Finanstilsynet med oplysning om bl.a. grundlaget for beregning af selskabets forsikringspræmier. Det centrale krav i loven er, at det anmeldte tekniske grundlag skal være "*betryggende og rimelig over for den enkelte forsikringstager og andre berettigede efter forsikringsaftalerne*", jf. § 21, stk. 1.

Det tekniske grundlag indeholder forskellige faktorer, såsom grundlagsrenten, overlevelsessandsynligheder, invalidesandsynligheder, helbredsoplysninger, mv. Overlevelsessandsynligheden er en af de faktorer, hvor selskaberne typisk har differentieret ud fra køn.

4.4.1. Dommens betydning for en livsforsikring

Dommens indvirkning ses bedst ved at udvælge et produkt som en traditionel livrente, hvor kunden indbetaler et bestemt beløb hvert år, (præmien) og får udbetalt en løbende ydelse, når kunden opnår en vis alder og resten af livet.

For livrenter har selskaberne typisk differentieret mellem køn ved fastsættelse af sammenhængen mellem kundens præmier og ydelser. Der er klart statistisk belæg for, at kvinder lever længere end mænd, hvilket medfører, at de skal have udbetalinger fra livrenten i længere tid. Med dommen er denne forskelsbehandling ikke længere mulig. Det betyder, at selskabets antagelser om

⁷ Bekendtgørelse af lov om finansiel virksomhed af 25. juni 2012 med senere ændringer.

overlevelsessandsynligheder for mænd og kvinder skal fastsættes ens. Hvis det forudsættes, at en mand og en kvinde har samme opsparede beløb ved pensionering, vil de således få den samme årlige ydelse. Forskellen er blot, at manden forventeligt dør før kvinden. Dermed får manden ved en livrente en mindre samlet udbetaling, da han lever i kortere tid, mens kvinden vil få udbetalinger i flere år og derved opnår en større samlet udbetaling.

Ligesom ved en skadesforsikring betyder Test-Achats dommen ikke, at brugen af andre risikofaktorer ved beregning af livs- og pensionsforsikring, er ulovlig. Faktorer så som alder, handicap, sundhedstilstand mv. kan stadig inddrages. De vil kunne inddrages i beregningen i så høj grad, at ydelserne fastsættes derefter, og en vis sammenhæng mellem en af faktorerne og hvilket køn, det drejer sig om, kan opstå.

5. Afslutning - Fremtidige perspektiver

Dommen er interessant både ud fra Domstolens måde at ræsonnere på og set i et fremtidigt perspektiv.

Domstolen kunne godt have valgt en indskrænkende fortolkning af direktivet og derved fortsat have tilladt en mulighed for undtagelse, men det gjorde den ikke. Den lagde derimod vægt på EU's grundlæggende retsakters overordnede formål, så som Traktaten og Charteret for grundlæggende rettigheder.

Hvad der ikke vides endnu, er hvordan spørgsmålet om ligebehandling inden for forsikring vil udvikle sig. Særligt om Domstolen i fremtiden vil gå videre i sin fortolkning og lade andre faktorer som alder, sundhedstilstand, religion, handicap blive omfattet af kravet om ligebehandling ved beregning af forsikringspræmier og - ydelser. I så fald vil der ikke være overladt mange faktorer for selskaberne til at risikovurdere deres forsikringstagere.

Mai-Brit Campos Nielsen